

NÉPMŰVÉSZET

I. RÉSZLETES KÖVETELMÉNYEK

A vizsga formája

Középszint: szóbeli.

Emelt szint: szóbeli.

Az érettségi vizsga követelményeit közép- és emelt szinten határozzuk meg. A két szint tematikája megegyezik, a tanulóknak általános érvényű és értékű tudásról kell számot adniuk.

A *közép szintű* vizsga a népi kultúra egyes témaköreiről, azok történeti, társadalmi, gazdasági vonatkozásairól az általános műveltséghez tartozó tájékozottságot és az irodalomban való tájékozódási képességet követel meg.

Emelt szinten a néprajz és népművészet témaköreinek elmélyültebb ismerete, a kultúra és ezen belül a népi kultúra jelenségeinek önálló értelmezése, a szakirodalomban való önálló tájékozódás és kutatás képessége a követelmény.

KOMPETENCIÁK

A tantárgy ismereteinek elsajátítása után az érettségizni kívánó tanuló legyen képes:

- a kultúra és a társadalom együttes működésének, a népművészet kulturális beágyazottságának és társadalmi környezetének összefüggéseiben való megértésére;
- a nemzeti kultúra és a közösségi kultúra jelenségeinek, összefüggéseinek együttes értelmezésére;
- a népi kultúra jelenségeit, a tárgyat és megnyilatkozásait annak létrehozójával együtt korába és környezetébe beilleszteni, és azzal együtt értelmezni;
- a megértés igényével viszonyulni saját környezete és az eltérő, távoli vagy idegen csoportok és kultúrák megnyilvánulásaihoz.

A tanuló ismerje

- a közösségek, a társadalmak és civilizációk kialakulásának és működésének főbb vonalait, a munkák specializálódásának nagyobb állomásait;
- a kultúrák és társadalmak szerkezetének kapcsolatait;
- az egyén, a közösség és a kultúra viszonyát;
- a néprajz és népművészet jelenségeit, fogalmait, legfontosabb alkotásait;
- lakóhelye néprajzát és a táj jeles kutatóit;
- a további tájékozódás lehetséges útjait (néprajzi gyűjtemények, alapvető kézikönyvek) és azok használatát.

Összefoglalva: az érettségi vizsga során a tanulóknak számot kell adniuk arról, hogy rendelkeznek a kognitív kompetenciák azon rendszerével, mely a szakterületen való eligazodást, a további önálló tájékozódást biztosítja, tehát a felső szintű tanulmányok alapfeltétele.

Témakör	Középszint	Emelt szint
A kultúra általános fogalmai és történetiségük 1.	A civilizációk kialakulásának lehetséges okai. A kultúra fogalma.	Az etnográfia, az etnológia, a folklór és a kulturális antropológia fogalma, területei.
A kultúra általános fogalmai és történetiségük 2.	A népművészet felfedezése, népi kultúra, nemzeti kultúra.	A népművészet felfedezése, népi kultúra, nemzeti kultúra és értelmezései a XIX-XX. században.
Világkép, folklór 1.	Jel és megszemélyesítés. Motívumok és szimbólumok a népművészetben (és a népköltészetben).	Jel és megszemélyesítés. Motívumok és szimbólumok a népművészetben (és a népköltészetben); a jelek és a nekik tulajdonított jelentések, azok történeti változásai.

Témakör	Középszint	Emelt szint
Világkép, folklór 2.	Naptári ünnepek, egyházi ünnepek, népszokások és a népszokások költészete.	Naptári ünnepek, egyházi ünnepek, népszokások és a népszokások; a vallás(ok) és a naprendszer periódusosságának kapcsolatai.
Világkép, folklór 3.	A népköltészet, a népzene és a néptánc műfajai és összefüggéseik. Rítus és szórakozás.	A népköltészet, a népzene és a néptánc műfajai és összefüggéseik. Rítus és szórakozás. Az epikus műfajok (feltételezett) eredete; a zene és a szöveg kapcsolata a balladában és a lírában, a tánc dramatikus hagyományai. A zenészek specializálódása.
Világkép, folklór 4.	Az emberi élet fordulói és a hozzá fűződő szokások.	Az emberi élet fordulói és a hozzá fűződő szokások; az átmeneti rítusok fontossága.
Társadalom, gazdaság, mesterség 1.	Család, rokonság, munkaszervezet, munkarend.	Család, rokonság, munkaszervezet, munkarend, az életkorokhoz fűződő szerepek.
Társadalom, gazdaság, mesterség 2.	A mezőgazdálkodás, a paraszti munkarend kialakulása, történeti változásai; elsődleges (nemek szerinti) munkamegosztás.	A mezőgazdálkodás, a paraszti munkarend kialakulása, történeti változásai; elsődleges (nemek szerinti) munkamegosztás; nyomásos gazdálkodás, másodlagos munkamegosztás, specializálódás. Új növények megjelenése.
Társadalom, gazdaság, mesterség 3.	A családokat összefogó közösségek rendje; a falu, a piac.	A családokat összefogó közösségek rendje; a falu, a piac. A központosított közigazgatás szerepe, adózás, szabványosítási kísérletek.
Társadalom, gazdaság, mesterség 4.	A falu hierarchiája. A parasztság rétegezettsége.	A falu hierarchiája. A parasztság és a nemesség rétegezettsége. A föld nélküliek, az értelmiségiek, az iparosok, a kereskedők...
Társadalom, gazdaság, mesterség 5.	„Ösmesterségek”, „halász, vadász, madarász”, juhász, gulyás, kanász, csikós. Pásztorművészet.	„Ösmesterségek”, „halász, vadász, madarász”, juhász, gulyás, kanász, csikós. Pásztorművészet, technikái, tárgyai és funkciói.
Társadalom, gazdaság, mesterség 6.	Malmok, molnárok; a malom, mint fórum.	Malmok, molnárok; a malom, mint fórum. Kézi malom, száraz malom, vízimalom, szélmalom, gőzmalom, mint konkurencia.
Társadalom, gazdaság, mesterség 7.	Kovácsok, kovácsműhelyek, a műhely, mint fórum.	Kovácsok, kovácsműhelyek, a műhely, mint fórum. Patkoló kovács, szerszámkovács, cigány kovács, csontkovács.
Társadalom, gazdaság, mesterség 8.	Ácsok, asztalosok; a tetőszerkezet típusai, a bútorok fajtái, ácsszerkezet és asztalos szerkezet.	Ácsok, asztalosok; a tetőszerkezet típusai, a bútorok fajtái, ácsszerkezet és asztalos szerkezet. A fűrészmalmok és az asztalosbútorok tömeges elterjedése.
Társadalom, gazdaság, mesterség 9.	Bognárok, kerékgyártók. A híres magyar kocsigyártás.	Bognárok, kerékgyártók. A híres magyar kocsigyártás. A közlekedés és szállítás eszközeinek fejlődése, és szerepük.

Témakör	Középszint	Emelt szint
Társadalom, gazdaság, mesterség 10.	Ruhakészítés. Szabó, gubacsapó és szűrszabó; úri szabó, német-szabó, női szabó.	Ruhakészítés. Szabó, gubacsapó és szűrszabó; úri szabó, német-szabó, női szabó. Alapanyagok, szabásminták és a készáru kereskedelme.
Társadalom, gazdaság, mesterség 11.	Bőrkikészítés, bőrfeldolgozás. Tímár, varga, csizmadia, szíjgyártó.	Bőrkikészítés, bőrfeldolgozás. Tímár, varga, csizmadia, szíjgyártó. Lábbeli, bőrruházat, lószerszám és más állatok szerszámái.
Társadalom, gazdaság, mesterség 12.	Kéreg, vessző, gyékény és faedények. Kosárfonó, gyékényes, teknővájó, kádár és pintér.	Kéreg, vessző, gyékény és faedények. Kosárfonó, gyékényes, teknővájó, kádár és pintér. A termékek felhasználásának ismertetése, pl. kenyérdagasztás, bortermelés.
Társadalom, gazdaság, mesterség 13.	Ezermesterek, barkácsolók. Céhek és kontárok.	Ezermesterek, barkácsolók. Céhek és kontárok. Házilag készített alkalmi eszközök; pl. szerszámnyelvek, játékok. Ártermelés
Otthon, lakótér és tárgyi világa 1.	Nomadizálók lakótere, kerek alaprajzú épületek, „gubba, hajma”. Használatuk, (férfi-női térfél, kultikus tér - munkatér), bútorzatuk.	Nomadizálók lakótere, „gubba, hajma”. Kerek alaprajzú épületek. Továbbélésük; Halászkunyhó, pásztorkunyhó. Használatuk, (férfi-női térfél, kultikus tér - munkatér), bútorzatuk.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 2.	A kerek és a szögletes alaprajz történeti alapmintái, sátor és veremház. Építőanyagok.	A kerek és a szögletes alaprajz történeti alapmintái, sátor és veremház. Építőanyagok, megmunkálási technikák. Ülőgödör.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 3.	A ház fejlődése, tüzelőberendezések és alaprajzi típusok.	A ház fejlődése, tüzelőberendezések és alaprajzi típusok. A modulrendszer változása, a méretek és az építőtechnikák változásai.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 4.	Tüzelőanyagok (rönkfá, nád, szalma, kukoricaszár, trágya) és tüzelőberendezések ökológiája.	Tüzelőanyagok (rönkfá, nád, szalma, kukoricaszár, trágya) és tüzelőberendezések ökológiája. Táj, területi típusok.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 5.	Füstelvezetés, nyitott fedélszék, kürtök, kémények. Rúdra valók és bútorok.	Füstelvezetés, nyitott fedélszék, kürtök, kémények. Táj, területi típusok. Rúdra valók és bútorok.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 6.	A bútorok elhelyezésének rendje, diagonális és párhuzamos elrendezés.	A bútorok elhelyezésének rendje, diagonális és párhuzamos elrendezés. Ácsolt és asztalosbútorok, megmunkálásuk szerszámjai, technológiájuk története. Házilag készített bútorok.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 7.	Településtípusok, város és falu. Telekformák, gazdasági épületek.	Településtípusok, város és falu. Telekformák, gazdasági épületek. A falvak alaprajzi típusai.
Otthon, lakótér és tárgyi világa 8.	A falu életének és szerepének változása az ipari civilizáció korszakában. Polgári, kispolgári minták, panel.	A falu életének és szerepének változása az ipari civilizáció korszakában. Polgári, kispolgári minták, panel. A régi házak és technikák mai utóélete.

Témakör	Középszint	Emelt szint
Népi kerámia 1.	Az agyagművesség története, kialakulásának gazdasági feltételei.	Az agyagművesség története, kialakulásának gazdasági feltételei. Az agyag alkalmassága, az égetés.
Népi kerámia 2.	Agyaglelőhelyek Magyarországon, fazekasközpontok.	Agyaglelőhelyek Magyarországon, fazekasközpontok. Mázas, mázatlan cserép, oxidációs, redukciós égetés (fekete edény)
Népi kerámia 3.	A cserépedények típusai, terminológiája.	A cserépedények típusai, terminológiája. Égetőkemencék típusai, égetési módok.
Népi kerámia 4.	Kereskedelem, cserekereskedelem, piacozás. Kereslet és kínálat.	Kereskedelem, cserekereskedelem, piacozás. Kereslet és kínálat. Hétköznapi és ünnepi, férfi és női használatra készült tárgyak. Díszítések, feliratok.
Textilek 1.	A fonás, szövés ősi technikái.	A fonás, szövés ősi technikái. Nemez készítés. Fonott falazatok, kerítések, hálók.
Textilek 2.	A fonás, szövés alapanyagai (növényi és állati) és feldolgozásuk.	A fonás, szövés alapanyagai (növényi és állati) és feldolgozásuk. A fonalak típusai és színezésük.
Textilek 3.	A szövés termékei, használatuk.	A szövés termékei, használatuk. A hétköznapi és az ünnepi textilek, viseletek.
Textilek 4.	A viseletben megjelenő táji etnikus hovatartozás, nem, kor, családi állapot, vagyoni helyzet.	A viseletben megjelenő táji etnikus hovatartozás, nem, kor, családi állapot, vagyoni helyzet. A szőttések stílusjegyei. A hímzések és nagyobb táji típusaik.
Textilek 5.	A díszítettség történeti korszakai, a gyári áru színrelépése, a kivetkőzés.	A díszítettség történeti korszakai, a gyári áru színrelépése, a piaci megrendelések hatása. A kivetkőzés. Kékfestés, Csipke. Népi formák és motívumok továbbélési lehetőségei.